

O VIRIH

FOND DELAVSKE ZBORNICE ZA SLOVENIJO V LJUBLJANI

Marjeta Adamič

Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani hrani za obdobje med obema vojnama med drugim tudi arhivsko gradivo Delavske zbornice (DZ) za Slovenijo v Ljubljani, ki obsega skupaj s knjižno dokumentacijo 7 tekočih metrov in zajema čas od leta 1921 do 1941. Gradivo zbornice je Republiški svet zveze sindikatov Slovenije (RSZSS) skupaj z gradivom Pokrajinske delavske zveze za Slovenijo, Javne borze dela v Ljubljani, Jugoslovanske strokovne zveze, Delavske tiskarne, Delavske založbe in Inšpekcije dela v Ljubljani izročil februarja 1957 Zgodovinskemu arhivu CK ZKS v Ljubljani. Le-ta ga je leta 1959 odstopil arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Že pri izročitvi gradiva Arhivu CK ZKS so bile v takrat izdelanem splošnem popisu s posebnim znakom označene zadeve, ki so ostale na RSZSS. Tako od fonda Delavske zbornice niso bile izročene personalne zadeve zbornice (osebni spisi uslužbencev in zaupnikov zbornice), premoženjske zadeve zbornice (odkup palače DZ v Ljubljani, nakup stavbe v Celju, nakup stavbe Zadržni dom v Prevaljah, nakup zemljišča v Mariboru, prodaja stavbe v Prevaljah) in vsi inventarji premičnin. Tega gradiva RSZSS tudi pozneje ni izročil arhivu inštituta.

Delavska zbornica za Slovenijo

Delavska zbornica za Slovenijo, s sedežem v Ljubljani, je bila ustanovljena z uredbo o uvedbi delavskih zbornic z dne 21. maja 1921 na predlog takratnega ministra za socialno politiko dr. Vekoslava Kukovca (Uradni list 29/1921, str. 491—492). Uredba je določala ustanavljanje in delovanje delavskih zbornic v vseh pokrajinah SHS, razen na ozemlju bivše kraljevine Srbije, kjer je ostal v veljavi Srbski obrtni zakon z dne 29. junija 1910. Tako so bila kot interesna predstavništva delavcev in nameščencev ustanovljene delavske zbornice v Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Splitu in Novem Sadu. Naloga teh zbornic je bila, da na svojem območju varujejo gospodarske, socialne in kulturne koristi delavcev in nameščencev. Organizirane so bile na načelu samostojnih samoupravnih ustanov s svojim statutom. Nadziralo jih je ministrstvo za socialno politiko. Vendar je ta uredba določala, da se delavske zbornice lahko ustanovijo šele po opravljenih volitvah članov delavskih zbornic. Zato so bile najprej ustanovljene *časne delavske zbornice*, ki naj bi izvedle volitve

in izdelale statute. Člane teh začasnih delavskih zbornic je na predlog strokovnih organizacij delavcev in nameščencev imenoval minister za socialno politiko. Člani začasne delavske zbornice za Slovenijo v Ljubljani so bili imenovani 5. decembra 1921, ustanovna seja skupščine pa je bila 6. januarja 1922 v Ljubljani. Za prvega predsednika je bil imenovan Melhior Čobal. Zbornična organa sta bila poleg skupščine (plenuma) še izvrševalni odbor in predsednik.

Z zakonom o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922 so bile delavske zbornice uzakonjene kot razredna predstavništva delavcev in nameščencev na ozemlju celotne kraljevine SHS, torej tudi na ozemlju bivše kraljevine Srbije. Tako je bila uvedena organizacija delavskih zbornic enotno za vso državo. Določenih je bilo osem zbornic in sicer za Srbijo s sedežem v Beogradu, za južno Srbijo s sedežem v Skopju, za Hrvatsko in Slavonijo s sedežem v Zagrebu, za Črno goro s sedežem v Podgorici, za Slovenijo s sedežem v Ljubljani, za Bosno in Hercegovino s sedežem v Sarajevu, za Dalmacijo s sedežem v Splitu in za Vojvodino s sedežem v Novem Sadu. Od teh ni bila ustanovljena delavska zbornica za Črno goro s sedežem v Podgorici, ker je imela premajhno območje in premalo dohodkov za vzdrževanje. Delavske zbornice so se namreč vzdrževale z rednimi denarnimi prispevki delavcev in nameščencev od njihovih mezd in z državno subvencijo. Po zakonu o zaščiti delavcev člen 62, je bilo odrejeno, da ta prispevek ne sme presegati 0,5% zaslužka mezde, ki je služila za odmero vplačila za zavarovanje zoper bolezen in nezgode.

Delavske zbornice so bile še nadalje pod neposrednim nadzorstvom ministra za socialno politiko in narodno zdravje, ki je skrbel, da so zbornice opravljale svoje naloge po odredbah zakona o zaščiti delavcev in statuta zbornice. Nadzorni organ je bil tako imenovani komisar, ki je poročal o delovanju zbornice predsedniku pokrajinske vlade oziroma pozneje banu. Le-ta je poročal dalje ministru za socialno politiko.

Naloge delavskih zbornic so bile:

1. Dajati poročila, mnenja in predloge državnim in samoupravnim organom, in sicer o ureditvi delovnih odnosov delodajalcev in delojemalcev, o vprašanih delavskega zavarovanja, delavnih trgov, delavskih stanovanj, socialne higiene, delavske prehrane in delavske prosvete.

2. Opravljati nadzor, da so država, samoupravni organi in oblastva pravilno izvrševala zakone in naredbe, ki so zadevali interese delavcev in nameščencev.

3. Dajati mnenja o ustanavljanju in organizaciji javnih naprav in delu za pospeševanje obrti, trgovine in prometa, kolikor so zadevala interese delavcev in nameščencev.

4. Posredovati pri sklepanju kolektivnih pogodb in pri poravnavi sporov med delavci in nameščenci na eni ter delodajalci na drugi strani. Vsa ta posredovanja so opravljale na željo prizadetih strank in pristojnih oblastev.

5. Voditi statistiko ter zbirati podatke o vprašanih, ki zadevajo interese delavcev in nameščencev.

6. Zbirati in hraniti vse delavske pogodbe, ki so bile sklenjene na njenem območju.

7. Voditi evidenco vseh delavskih in nameščenskih strokovnih organizacij ter vzdrževati z njimi stalne zveze in kolikor je bilo mogoče vplivati na smer njihovega strokovnega delovanja.

8. Neposredno posredovati pri vseh državnih organih in ustanovah ter delodajalcih, če to zahtevajo interesi delavcev in nameščencev.

9. Dajati statistiko in zbrane podatke o vseh vprašanih, ki se tičejo delavstva in nameščenstva na razpolago Osrednji borzi dela in krajevnim borzom dela.

10. Ustanavljati in organizirati ustanove za izboljšanje ekonomskega socialnega in kulturnega položaja delavcev in nameščencev (npr. strokovna šola).

Po zakonu o zaščiti delavcev se je spremenila organizacija delavskih zbornic. Organa delavske zbornice sta bila skupščina in upravni odbor. Zakon je določal, da se ustanovijo začasne delavske zbornice, dokler ne bodo izvoljeni dokončni člani delavskih zbornic. Glede imenovanja članov začasnih delavskih zbornic ni bilo sprememb. Začasne delavske zbornice naj bi samo izvedle volitve za stalne delavske zbornice. Pomemben je bil še člen 69 tega zakona, ki je določal, da se na ozemlju kraljevine SHS lahko ustanovi skupno tajništvo v Beogradu. To je bilo ustanovljeno 1. januarja 1924 kot Centralno tajništvo delavskih zbornic v Beogradu.

Ustanovitev stalnih delavskih zbornic se je zavlekla za nekaj let, čeprav so bile vse priprave za konstituiranje izdelane v nekaj mesecih. Dejavnost začasnih delavskih zbornic je bila zaradi slabega finančnega položaja zelo omejena. Odločilen preobrat v tem oziru je pomenil odlok ministra za socialno politiko z dne 12. septembra 1924, s katerim je bilo začasnim delavskim zbornicam dovoljeno pobirati doklade. Šele leta 1926 pa so dobile delavske zbornice svoje prve redne proračune. S tem se je lahko šele pričela njihova prava dejavnost.

Področje Delavske zbornice za Slovenijo je bilo urejeno:

1. z zakonom o zaščiti delavcev od člena 36 do člena 69;
2. s pravili (statut) DZ, sprejetimi na 5. skupščini DZ dne 30. novembra 1924 (sprejeta od ministra za socialno politiko z odlokom z dne 2. avgusta 1925).
3. s poslovníkom DZ, sprejetim na 2. seji skupščine DZ dne 30. novembra 1924.

Po zakonu o zaščiti delavcev in pravilih DZ je bila zbornica razredni predstavnik delavcev in nameščencev na ozemlju ljubljanske in mariborske oblasti. Po kasnejši upravni razdelitvi države pa je obsegala območje dravske banovine.

Delavska zbornica je imela po teh pravilih tele organe: skupščino, upravni odbor z administrativnim osebjem, finančno kontrolo, zaupništva in poročevalce, osrednje tajništvo delavskih zbornic v Beogradu.

Skupščino je sestavljalo 60 po redni poti izvoljenih članov oziroma njihovih namestnikov. Izvoljeni so bili za dobo treh let. Naloge skupščine so bile: volitev članov upravnega odbora, izdelava sprememb in dopolnil k pravilniku (statutu) in poslovníku zbornice, izvolitev tajnika in določitev višine njegove plače, odobritev vsakoletnega proračuna, sprejetje zaključnega računa, letnega

poročila upravnega odbora in finančne kontrole, sklepanje o vprašanih in predlogih, ki so jih predložili ali upravni odbor ali posamezni člani zbornice in izvolitev posebnega odbora za proučevanje delavskih vprašanj izmed samih članov skupščine in to na svojo lastno pobudo ali na poziv državnih ter samoupravnih oblasti. Skupščina je o teh zadevah sklepala na svojih sejah, ki jih je po potrebi sklical predsednik zbornice sam, ali pa na zahtevo vsaj polovice članov. Seje skupščine so bile praviloma javne, tajne le izjemoma, če je to zahtevala vsaj večina navzočih članov. Seje o proračunu so morale biti javne. O sklicu skupščine je bilo treba obvestiti upravno oblast, komisarja, ki je poročal dalje banu in ta ministru za socialno politiko. Minister je lahko poslal na skupščino svojega delegata.

Izvršilni organ delavske zbornice je bil *upravni odbor*, ki ga je sestavljalo 12 izvoljenih članov za dobo treh let. Za člane kot njihove namestnike so bile lahko izvoljene samo osebe, ki jih je za to izbrala skupščina delavske zbornice. Pripadati so morali najvažnejšim strokam na območju zbornice, med njimi so morali biti tudi predstavniki privatnih nameščencev. Ti so izmed sebe izvolili predsednika, podpredsednika in blagajnika. Naloge upravnega odbora so bile: sestavljanje predlogov in poročil za skupščino, predlaganje za imenovanje tajnika, nastavitve in odpusti administrativnega osebja zbornice, razen tajnika, nadzorovanje celotnega osebja zbornice, določanje članov za sodelovanje in reševanje sporov med delavci in delodajalci pri sklepanju kolektivnih pogodb in za izvedbo raznih anket itd.

Predsedstvo zbornice so predstavljali predsednik, podpredsednik, blagajnik in tajnik zbornice. Predsednik je bil administrativni šef zbornice.

Finančna kontrola je opravljala pregled blagajniških računov vsaj enkrat na mesec. Člani finančne kontrole so bili prav tako izvoljeni za dobo treh let.

V posameznih važnejših delavskih središčih je delavska zbornica lahko vzpostavila svoja **poverjenišтва** ali pa odredila v njih svoje **poročevalce**. Poverjenišтва so bila pomožni organi upravljanja odbora zbornice. O vzpostavitvi poverjeništv je sklepala skupščina zbornice, poročevalce pa je postavljala upravni odbor.

Delavska zbornica za Slovenijo je bila član Osrednjega tajništva delavskih zbornic v Beogradu. Njihovih pravil se je morala držati tudi delavska zbornica v Ljubljani.

Pravila delavske zbornice za Slovenijo so podrobno obdelala volilni red, po katerem naj bi se izvedle volitve za člane stalne delavske zbornice. Na osnovi teh pravil so bile prve volitve za člane delavske zbornice razpisane 4. decembra 1925, volitve pa so bile 8. februarja 1926. Prva skupščina tako izvoljene stalne delavske zbornice je bila 7. marca 1926. Na prvi seji izvoljeni upravni odbor se je konstituiral na prvi seji upravnega odbora 8. marca 1926. Za predsednika je bil izvoljen Melhior Čobal, za podpredsednika pa Alojz Sedej.

Že 1. oktobra 1924 je delavska zbornica za Slovenijo namestila stalnega tajnika, Filipa Uratnika, ki je vodil tajniške posle kar 21 let.

Mandati skupščine in upravnega odbora so bili po preteku triletne funkcijske dobe podaljšani do nadaljnjega, ker so bile leta 1929 odgodene volitve v vsa državna in samoupravna zastopstva. Ponovne volitve v delavsko zbor-

nico so bile šele 21. in 22. oktobra 1933. Nova skupščina se je konstituirala 10. decembra 1933. Za predsednika je bil izvoljen dotedanji podpredsednik Alojz Sedej.

Tudi s potekom mandatne dobe te skupščine v začetku leta 1937 niso razpisali novih volitev. Pač pa je minister za socialno politiko 24. marca 1937 razrešil nekatere člane upravnega odbora, med njimi predsednika zbornice Alojza Sedeja. Na izpraznjena mesta članov so prišli njihovi namestniki, predsednika pa je izvolil upravni odbor na seji 7. aprila 1937. Novi predsednik zbornice je bil Lovro Jakomin.

Svoje delo je ta uprava opravljala vse do aprila 1939, ko jo je minister za socialno politiko razrešil in imenoval novo za dobo treh let. Pri tem se je minister za socialno politiko oprl na pooblastila, ki mu jih je dal drugi odstavek člena 104 finančnega zakona, ki je določal da sme v času, dokler ministrski svet ne izda nove uredbe o delavskih zbornicah, razrešiti skupščinske člane delavske zbornice, in sicer v celoti ali posamezno in imenovati na njihova mesta nove. Ministrski svet je bil namreč pooblaščen, da izda na predlog ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje novo uredbo o delavskih zbornicah. Nova uredba o delavskih zbornicah pa ni izšla, zato je minister za socialno politiko in narodno zdravje izkoristil pooblastila omenjenega finančnega zakona. Tako imenovana nova skupščina delavske zbornice je imela iste pravice kakor redna skupščina, izvoljena po zakonu o zaščiti delavcev. Vse to je bilo le pravno opravičilo, da so vodstvo delavske zbornice zamenjali z režimskimi ljudmi. Na ta način delavske zbornice niso mogle opraviti vseh nalog v korist delavstva, ki jih je določil zakon o zaščiti delavcev.

Tudi ta uprava Delavske zbornice ni bila dokončna. Večje zamenjave so bile še 19. novembra 1939 in 11. decembra 1940. Z naredbo visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino z dne 8. julija 1941 se je Delavska zbornica za Slovenijo preimenovala v Pokrajinsko delavsko zvezo, ki je delovala do konca vojne leta 1945.

Dejavnost Delavske zbornice za Slovenijo je najbolj razvidna iz letnih poročil zbornice, ki so bila izdana kot posebne publikacije. Ta so poleg poročil o samem delu zbornice in njenih organov prinašala še obširne, predvsem statistične študije o gospodarskih in socialnih razmerah ter o položaju našega delavstva doma in v inozemstvu.

Sestavljali so jih v glavnem tajnik in referenti zbornice: Filip Uratnik, Anton Marinček, Andrej Hafner, Ivan Tavčar, Jože Golmajer, Stanko Jurij in drugi. Posebno Filip Uratnik se je kot tajnik zbornice dobro spoznal s problematiko gospodarskega in socialnega položaja delavstva. Tako so nastale njegove številne študije, članki, poročila, referati, predavanja o delavski zakonodaji, zaščiti in zavarovanju, o brezposelnosti, gospodarskem položaju delavcev, vprašanju vajencev, kmečkega delavstva itd. Bil je tudi urednik letnih poročil Delavske zbornice za Slovenijo.

Dosedanja ureditev gradiva

Načelo prvotne ureditve je bila ureditev po strukturi dosjejev, ki pa ni bila do konca izpeljana. Ohranil se je le en delovodni protokol od junija do decembra 1932, ki kaže na zelo poenostavljeno pisarniško vodenje. To je le nekak

spisovni protokol oziroma protokol po zadevah. Vanj so vpisovali samo zadevo kot tako oziroma prvi spis o tej zadevi in jo vložili v mapo ter dodali popis spisa. Vsak naslednji došli ali odposlani spis niso zavedli v delovodni protokol, ampak so ga enostavno numerirali, vložili v mapo k prvemu spisu o tej zadevi in vpisali datum na popis spisa. Na popisu spisa je bila navedena številka zadeve, leto, referent, vlagatelj, predmet in posebna razpredelnica s tekočimi številkami vlog in rešitev, kamor so se po datumih vpisovali posamezni spisi. Na en popis se je lahko vpisalo 48 spisov. V novem letu je dobila zadeva oziroma prvi spis v tej zadevi novo številko; zadeva je bila vložena v novo mapo in dodan nov popis spisov. Podobne zadeve so nato združevali v dosjeje. Strukturacija je bila zelo gibka.

Primer: Kraljevska banska uprava dravske banovine je julija 1934 sklicala anketo o ustanovitvi poklicne posvetovalnice in posredovalnice za obrtniške vajence v dravski banovini in nanjo povabila zastopnike DZ. Pisarna Delavske zbornice je odprla zadevo Ustanovitev poklicne posvetovalnice za vajence s štev. 1558/34. Nova anketa o ustanovitvi je bila sklicana šele v letu 1936. Pisarna Delavske zbornice je vpisala to pod štev. 222/36 — Anketa v svrhu ustanovitve poklicne posvetovalnice. O začasnem poslovanju posvetovalnice je banovinska uprava obvestila Delavsko zbornico februarja 1938 — in ta je vpisala novo zadevo pod št. 543/38 — Ustanovitev poklicne posvetovalnice. Ker je Delavska zbornica z dopisom 543/38-4 poslala banski upravi subvencijo za poklicno posvetovalnico in posredovalnico za vajence, je referent k naslovu zadeve pripisal še »podpora«. Leta 1939 je bila posvetovalnica dokončno ustanovljena in pisarna Delavske zbornice je obvestilo in vse nadaljnje spise (pravilnik o poslovanju, prošnjo za subvencijo, svoje odgovore) zavedla pod štev. 144/39 — Banska poklicna posvetovalnica. Iz vseh teh zadev je bil napravljen dosje Ustanovitev poklicne posvetovalnice pri banski upravi Ljubljana s štev. 144/39.

Vsa ureditev temelji na sestavljanju dosjejev, ki zelo pogosto združujejo spise oziroma zadeve za več let. Niti kasnejša (verjetno medvojna) nasilno ustvarjena fascikulacija po letnikih ni prikrila prvotne ureditve, ki je najbolj vidna v zadnjih fasciklih, kar je popolnoma razumljivo. Če predpostavljamo, da je bila ta fascikulacija napravljena med vojno (1941—1942) ko je Delavska zbornica za Sloveńijo prenehala delovati pod tem nazivom in je njeno delo nadaljevala Pokrajinska delavska zveza ter je bilo potrebno gradivo Delavske zbornice urediti, je očitno, da je bilo gradivo iz zadnjih let še lepo skupaj in zloženo po nekem redu. Vsi ovitki fasciklov so bili enotni in opremljeni z etiketo, kjer je bil naveden tvorec fonda, štev. fascikla, leto in ponekod celo vsebina. S to fascikulacijo po letih je bil razbit sistem dosjejev po smiselnem zaporedju in se je bilo v njem težje znajti, zlasti ker ni bilo nobenih pripomočkov. Dosedanjim uporabnikom je služil za orientacijo popis, ki je bil napravljen na Republiškem svetu zveze sindikatov Slovenije, vendar je bil to slab pripomoček in so uporabniki v glavnem pregledovali fascikle kar po vrsti.

Tako stanje urejenosti gradiva je terjalo preureditev in izdelavo ustreznih pomagal. En način preureditve bi lahko bil že razbitje gradiva na zadeve, ki bi jih potem združili po letih. Za vsako leto bi bil potem napravljen popis zadev. Vendar ta način preureditve ne bi ustrežal načelu prvotne ureditve, bil bi pa na vsak način boljši in preglednejši od sedanje. Ker je bil sistem dosje-

jev tako izrazit, smo se odločili, da gradivo uredimo po smiselnem zaporedju dosjejev v večje skupine.

Po izdelanem načrtu je bilo gradivo razdeljeno na dve večji skupini, in sicer na gradivo, ki je nastalo v internem poslovanju same zbornice in na gradivo, ki je nastalo pri izvajanju nalog, ki jih je imela delavska zbornica v korist delavcev in nameščencev. V okviru teh dveh skupin je bilo gradivo razdeljeno v posamezne podskupine.

Sedanja ureditev fonda

I. skupina

Serije sejnih zapiskov: obsegajo 22 knjig, in sicer zapisnike sej skupščine DZ za Slovenijo (I—IV. samouprave) za leta 1922, 1926—1940; zapisnike sej Upravnega odbora DZ za Slovenijo (I.—IV. samouprave) za leta 1922—1941; zapisnike sej predsedstva DZ za Slovenijo (II.—IV. samouprave) za leta 1928 do 1941; zapisnike sej finančne kontrole DZ za Slovenijo (II.—IV. samouprave) za leta 1926—1941; zapisnike sej tarifnega odseka DZ za Slovenijo (III. samouprave) za leta 1937—1939; zapisnike sej kulturno-prosvetnega odseka DZ za Slovenijo za leta 1926—1940; zapisnike sej nameščenskega odbora DZ za Slovenijo za leta 1934—1940 in zapisnike sej knjižničnega odseka DZ za Slovenijo za leta 1930—1936.

Splošne upravne zadeve (1926—1941). Obsegajo 7. fasciklov poročil DZ in njenih odsekov, priprave službenega reda oziroma pragmatike za nameščence DZ, pravilnike odsekov DZ, interne okrožnice, gradivo za seje, upravljanje posloplja DZ, domovnice članov DZ, zaprisege uslužbencev DZ, vse dopise v zvezi s samoupravnim in upravnim poslovanjem DZ itd.

Finančne zadeve DZ (1926—1941). To so predvsem proračuni, bilance, najemne pogodbe oziroma določitev najemninskih zneskov za pisarniške in stanovanjske prostore v posloplju DZ, blagajniški obračuni, glavne knjige, blagajške knjige, dnevniki, knjige bilanc, knjiga dolžnikov itd.

Ekspozitura DZ v Mariboru in ekspozitura DZ do 1. junija 1940 dopisništvo v Celju. Obsega 2 fascikla: zapisnike sej sosveta ekspoziture v Mariboru in Celju (1935, 1939, 1940), dnevna poročila in druge dopise v zvezi s poslovanjem.

Osrednje tajništvo delavskih zbornic (Centralni Sekretariat Radniških Komora) *v Beogradu in Delavske zbornice* (Radničke Komore) *v Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Novem Sadu in Splitu.* Gradiva je 3 fascikle in zajema leta 1931—1940. To so zapisniki sej, poročila, dopisi, razni predlogi in dopolnitve k socialni zakonodaji, proračuni itd.

Važni in načelno važni spisi DZ. Delavska zbornica je v letih 1937—1940 vodila posebno skupino spisov po delovodnih številkah z oznako važni in načelno važni spisi. Spisi se nanašajo tako na interno poslovanje DZ kot na delovanje DZ v okviru njenih nalog. Gradivo obsega 4 fascikle.

II. skupina

Socialna zakonodaja (sodelovanje DZ pri urejanju delavske in socialne zakonodaje)

Obrtni zakon. Gradivo vsebuje razprave o pravilnikih k obrtnemu zakonu vseh delavskih zbornic v državi v letu 1932 in revizijo ter dopolnitve k obrtnemu zakonu v letih 1937—1939.

Socialno zavarovanje (1928—1940). DZ je dobivala na voljo vso zbrano statistiko in podatke, ki se nanašajo na zavarovanje delavcev in nameščencev, Okrožnega urada za zavarovanje delavcev, Bratovske skladnice (zavarovnje rudarjev), in drugih uradov in blagajn za zavarovanje delavcev in nameščencev. Tako vsebuje ta podskupina statistične podatke OUZD o zavarovanju delavcev (OUZD je izvrševala bolniško, nezgodno, starostno, onemoglostno in posmrtno zavarovanje), predloge, načrte, ankete, pripombe itd. k reviziji in dopolnitvam socialnega zavarovanja, predloge in ankete o spremembah bratovskih skladnic in njihovi sanaciji, predloge za pokojninsko zavarovanje privatnih nameščencev, poljedelskih delavcev itd. Delavska zbornica je svojim članom dajala pravno pomoč pri urejanju pokojnin, nezgodnih, vdovskih in drugih rent ter podpor. Spisov v zvezi z urejanjem pokojnin, rent in podpor je 18 fasciklov (1929—1940).

Poselski red. To so spisi v zvezi z akcijo za spremembo poselskega reda, zlasti v zvezi s starostnim zavarovanjem hišnih poslov (1935—1936, 1937—1939).

Uredba o minimalnih mezdah (1936—1940). Gre za gradivo, ki je privedlo do banovinske uredbe o minimalnih mezdah — statistiko mezd in življenjskih stroškov, načrte in predloge k uredbi itd. Delavska zbornica je na podlagi tega gradiva izdala dve študiji, in sicer Izvajanje uredbe o minimalnih mezdah in Gradivo za banovinsko uredbo o minimalnih mezdah.

Delavski zaupniki (1935—1940). Delavska zbornica je vodila sezname delavskih in nameščenskih zaupnikov po obratih na svojem področju. Delavski zaupniki so bili zakoniti zastopniki delavstva in nameščentstva po obratih. Posredovali so med delodajalci in delojemalci v delovnih sporih in bili sploh zakoniti čuvarji delavske zaščitne zakonodaje. Pri volitvah zaupnikov je sodelovala tudi DZ. Njena naloga je bila preskrbeti volilnemu odboru (ta je volil zaupnike in je bil sestavljen navadno iz najstarejših delavcev v obratu) vse volilno gradivo. Nosila je tudi vse stroške v zvezi z izvedbo volitev. Zato vsebuje ta podskupina predvsem gradivo v zvezi z volitvami zaupnikov, seznane delavsko nameščenskih zaupnikov in pravno zaščito-zaupnikov največ zaradi odpustitev. Gradiva je 5 fasciklov.

Delovne razmere. Gre za poročila o delovnih razmerah po posameznih obratih (predvsem za leto 1940), ankete o delovnem času in drugih pogojih dela.

Mezdna gibanja in stavke (1929—1940). Spisi se nanašajo na posredovanje DZ v mezdnih sporih in stavkah, na preglede stavk v posameznih letih in na preglede mezdnih gibanj.

Kolektivne pogodbe (1919—1940). DZ je za svoje članstvo vodila točno evidenco o vseh sklenjenih kolektivnih pogodbah in sporazumih. Kolektivne pogodbe so bile včasih važnejše od zakonitih odredb, saj so bile bolj elastične in so se lahko prilagodile posebnim okoliščinam v posameznih vejah industrije in v posameznih podjetjih. Gradivo obsega 3 fascikle.

Poslovni redi (1936—1939). DZ je vodila tudi evidenco poslovnih redov. Poslovni red je določal delovni čas, čas in način izplačevanja mezd, odpovedni rok in navodila za primer bolezni.

Zaposlitev in zaščita našega delavstva v inozemstvu. Gradivo vsebuje vprašanje delavske pogodbe za delavce v inozemstvu za leto 1929, konvencijo o zaščiti delavstva med Francijo in Jugoslavijo ter Belgijo in Jugoslavijo (1937—1939), razne prošnje, sezname in obvestila o zaposlitvi našega delavstva, predvsem rudarjev.

Vajenci. DZ je sodelovala tudi pri zaščiti vajencev in sploh pri reševanju vajeniških vprašanj. DZ je posredovala pri poravnalnih postopkih v sporih med vajenci in mojstri, reševala problem njihovega zaposlovanja, sodelovala pri ustanovitvi poklicne posvetovalnice za vajence pri banski upravi v Ljubljani itd.

Viničarji. DZ je sodelovala tudi pri ureditvi delovnega razmerja viničarjev, izvedla anketo o položaju viničarjev in se zavzemala za dopolnilne uredbe k viničarskem redu.

Položaj delavstva po panogah industrije. DZ je proučevala položaj delavstva v posameznih panogah industrije in izdelala o tem posebne študije.

Strokovne organizacije (1923—1940). Gradivo vsebuje registracije strokovnih organizacij, nekaj poročil o njihovem delovanju, o skupščinah in sestankih. Vse gospodarske, prosvetne in športne organizacije delavcev in nameščencev so bile dolžne izročiti DZ en izvod svojih pravil in se tako registrirati pri DZ. Dajati so morale poročila o svojem delovanju, o stanju na delovnih trgih, o mezdnih sporih, o sklenjenih delovnih pogodbah; aktivno so morale sodelovati pri poslovanju zbornice. Dolžne so bile dostavljati DZ sklenjene mezdne pogodbe, prijaviti vse stavke in spore delavstva, od DZ pa zahtevati posredovanje v gibanjih, kjer so sodelovali njihovi člani. Predstavniki uprave DZ so imeli pravico prisostvovati skupščinam teh organizacij s posvetovalnim glasom.

Strokovna šola DZ v Ljubljani (1939—1940). DZ je leta 1940 ustanovila redno strokovno šolo v smislu § 37 čl. 9 zakona o zaščiti delavcev in § 5 čl. 10 pravil DZ ter po sklepu skupščine DZ z dne 15. aprila 1939. Namen šole je bil vzgajati voditelje delavstva, ki naj bi prevzeli vodstvo strokovnih organizacij, širili med delavstvom narodno in stanovsko kulturo in zavest, vodili krajevne delavske ustanove in bi bili skratka najbolj poklicani zagovorniki in branitelji delavstva. Pouk je bil teoretičen in praktičen. Vodstvo šole so sestavljali vodja in štirje člani sosveta. Tako vsebuje to gradivo organizacijo strokovne šole, dopise v zvezi s poslovanjem šole, zapisnike sosveta, dnevnik šole, predavanja predavateljev itd.

V tem poročilu so našete glavne skupine gradiva, celoten pregled gradiva pa je razviden iz podrobnega popisa gradiva. Predno se je začelo preurejati oziroma bolje dopolnjevati ureditev fonda Delavske zbornice za Slovenijo, je bilo potrebno najprej napraviti načrt ureditve, popis stanja gradiva in opis njegove ureditve. Vse spremembe in dopolnitve je bilo potrebno zabeležiti tako, da se da že vsak naveden spis najti. Tako obstaja iz vsega postopka določena dokumentacija. Za vsak posamezen fascikel je bil napravljen kartotečni popis vseh spisov oziroma zadev. Na kartotečnem listku je označena

prejšnja in nova številka fascikla, delovodna številka spisa (če jo je imel), vsebina spisa, datum in morebitne potrebne opombe. Kartoteka je postavljena glede na prejšnjo ureditev fonda, smotrno bi bilo postaviti kartoteko še po sistematskem načelu. Za novo ureditev fonda je izdelan podroben inventarni seznam, ki vsebuje številko fascikla, mape in ovoja, naziv skupine gradiva, delovodno številko spisa oziroma zadeve, vsebino spisa in na koncu še prejšnjo številko fascikla, v katerem je bil navedeni spis pred preureditvijo.

Viri in literatura

- Fond Delavske zbornice za Slovenijo v Ljubljani; v arhivu IZDG.
Poročilo Začasne delavske zbornice za Slovenijo za leta 1922 do 1925, Ljubljana 1925.
Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1927 in 1928, Ljubljana 1928.
Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1929 in 1930, Ljubljana 1930.
Spominski zbornik Slovenije. Ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije, Ljubljana 1939.
France Kresal, Pregled razvoja delavske zaščitne zakonodaje in ustanovitev delavske zaščite v Sloveniji med obema vojnama. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1968—1969, št. 1—2, str. 103—190.